

Vanemlik vastutus - Itaalia

SISUKORD

- 1 Mida tähendab õiguslik termin „vanemlik vastutus” igapäevaelus? Millised on vanemliku vastutuse kandja õigused ja kohustused?
- 2 Kellele lasub üldjuhul vanemlik vastutus lapse eest?
- 3 Kui vanemad ei ole suutelised või ei soovi lapse eest vanemlikku vastutust kanda, kas nende asemele võib määrata mõne teise isiku?
- 4 Kuidas lahendatakse vanemliku vastutuse küsimus, kui vanemad lasevad abielu lahutada või elavad lahus?
- 5 Kui vanemad sõlmivad vanemliku vastutuse küsimuses kokkuleppe, siis milliseid vorminõudeid peavad nad järgima, et kokkulepe oleks õiguslikult siduv?
- 6 Kuidas on võimalik vanemliku vastutuse küsimust kohtuväliselt lahendada, kui vanemad ei jõua kokkuleppele?
- 7 Kui vanemad pöörduvad kohtusse, milliseid last käsitlevaid otsuseid saab kohus teha?
- 8 Kui kohus otsustab, et lapse eestkostjaks jääb üks vanem, kas see tähendab, et see vanem võib kõiki lapsega seotud asju otsustada ilma neid enne teise vanemaga arutamata?
- 9 Kui kohus määrab lapse vanemate ühise eestkoste alla, mida see igapäevaelus tähendab?
- 10 Millisesse kohtusse või ametiasutusse peab esitama avalduse seoses vanemliku vastutusega? Milliseid vorminõudeid peab järgima ning millised dokumendid avaldusele lisama?
- 11 Milline on menetluse kord sellistes asjades? Kas on võimalik kohaldada kiirmenetlust?
- 12 Kas menetluskulude katteks on võimalik saada menetlusabi?
- 13 Kas vanemliku vastutuse kohta tehtud otsuse saab edasi kaevata?
- 14 Teatavatel juhtudel võib osutada vajalikuks taotleda kohtult või mõnelt muult ametiasutuselt vanemlikku vastutust käsitleva otsuse täitmist. Milline on menetluse kord sellisel juhul?
- 15 Mida tuleb teha, et muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitlevat otsust selles liikmesriigis tunnustataks ja täidetaks?
- 16 Millisesse kohtusse pean ma selles liikmesriigis pöörduma, et vaidlustada muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitleva kohtuotsuse tunnustamine? Milline on menetluse kord eespool nimetatud juhtudel?
- 17 Millist õigust kohaldab kohus vanemlikku vastutust käsitlevas menetluses, kui laps või pooled ei ela selles liikmesriigis või on eri kodakondsusega?

1 Mida tähendab õiguslik termin „vanemlik vastutus” igapäevaelus? Millised on vanemliku vastutuse kandja õigused ja kohustused?

Itaalia õiguses asendati mõiste „vanema hooldusõigus“ (*potestà genitoriale*) mõistega „vanemlik vastutus“ (*responsabilità genitoriale*) lapsevanemaks olemise põhimõtteid muutva seadusega (seadus nr 219/2012) ning seadusandliku dekreediga nr 154 /2013, mis jõustus 7. veebruaril 2014.

Vanemlik vastutus on kohustus last üleval pidada, kasvatada, harida ja moraalselt toetada, võttes nõuetekohaselt arvesse tema võimeid, eelsoodumusi ja püüdlusi.

Lapsel on ka õigus tasakaalustatud ja katkematule suhtele mõlema vanemaga ning õigus saada mõlemalt vanemalt hoolitsust, kasvatust, haridust ja moraalselt tuge ning õigus sisukale suhtele mõlema vanema ülenevate sugulaste ja muude sugulastega.

Lapsel on ka kohustused: austada oma vanemaid ja osaleda pere ülalpidamises seni, kuni ta kuulub sellesse leibkonda.

2 Kellel lasub üldjuhul vanemlik vastutus lapse eest?

Kui vanemad on omavahel abielus, tuleneb vanemlik vastutus seadusest. Sellisel juhul lasub vanemlik vastutus oma lapse suhtes mõlemal vanemal.

Kui vanemad ei ole omavahel abielus, lasub vanemlik vastutus emaduse või isaduse omaks võtnud lapsevanemal. Kui mõlemad vanemad võtavad lapse omaks, kannavad mõlemad lapse eest samasugust vanemlikku vastutust, nagu nad kannaksid siis, kui nad oleksid omavahel abielus. Kui vanemad ei ole omavahel abielus ja ei võta last omaks ühel ja samal ajal, ei saa teine vanem last hiljem omaks võtta ilma selle vanema nõusolekuta, kes on lapse juba omaks võtnud.

Lapsevanemad kannavad vanemlikku vastutust omavahelisel kokkuleppel, võttes arvesse lapse võimeid, loomulikke eelsoodumusi ja püüdlusi. Eelkõige peavad vanemad kokku leppima lapse alalise elukoha.

3 Kui vanemad ei ole suutelised või ei soovi lapse eest vanemlikku vastutust kanda, kas nende asemele võib määrata mõne teise isiku?

Kui lapsele sobiv pereskeskkond ajutiselt puudub, paigutatakse laps kasuperekonda.

Kui vanemad ei tõenda piisavalt, et nad suudavad lapse üles kasvatada, näiteks kui nendevahelised suhted on äärmiselt vaenulikud, annab kohus sageli vanema hooldusõiguse üle perekonna elukoha järgsele sotsiaalteenistusele. Sellisel juhul piiratakse tavaliselt vanemlikku vastutust: üldjuhul teeb lapse tervist, haridust ja kasvatust käsitlevaid otsuseid siis perekonna elukoha järgne sotsiaalteenistus. Sellistel puhkudel jääb laps sageli elama mõlema või ühe vanema juurde. Kõige raskematel juhtudel annab kohus korralduse laps perekonnast eraldada.

Kui lapsevanem rikub oma kohustusi või jätab need täitmata või kuritarvitab nendega seotud õigusi, tekitades sellega lapsele tõsist kahju, võib kohus lapsevanemalt vanemliku vastutuse ära võtta.

Kui mõlemad vanemad on surnud, neilt on vanemlik vastutus ära võetud või nad ei saa muul põhjusel vanemlikku vastutust kanda, määratakse lapsele eestkostja. Eestkostja hoolitseb lapse eest, esindab teda kõikides tsiviilkohtumenetlustes ja valitseb lapse vara.

Tsiviilseadustikus on ette nähtud ka võimalus, et kohus määrab lapsele erieestkostja, kui mõlemad vanemad (või ainuhooldusõigust omav vanem) ei saa või ei soovi teha lisaks tavapärasele lapse eest hoolitsemisele ühte või mitut toimingut, mis on lapse huvides. Sellisel juhul on erieestkostjal õigus neid toiminguid teha.

4 Kuidas lahendatakse vanemliku vastutuse küsimus, kui vanemad lasevad abielu lahutada või elavad lahus?

Lahku elama asumisel, abielu lahutamisel, selle tsiviilmõju lõppemisel või abielu kehtetuks tunnistamisel ja tühistamisel vanemate vanemlik vastutus ei lõppe.

Tavaline vanema hooldusõiguse vorm, mis tagab, et vanemad kasvatavad last ühiselt, on ühine hooldusõigus, mille puhul teostavad vanemlikku vastutust mõlemad vanemad.

Otsused, mis puudutavad lapse olulisimaid huvisid, nt haridus, kasvatus, tervis ja lapse alalise elukoha valimine, tehakse vanematevahelisel kokkuleppel ja lapse parimates huvides, võttes arvesse lapse võimeid, loomulikke eelsoodumusi ja püüdlusi; muudes asjades, mis on seotud lapse eest tavapärase hoolitsemisega, võivad vanemad teostada vanemlikku vastutust eraldi (tsiviilseadustiku artikkel 337b).

Ühine hooldusõigus ei tähenda tingimata, et laps veedab aega võrdselt mõlema vanemaga. Tavaliselt määratakse kooselu lõpetamisel või abielu lahutamisel kindlaks, kumma vanema juures laps alaliselt elama hakkab ning millistel tingimustel saab teine vanem lapsega aega veeta. Samuti on võimalik, et laps hakkab elama mõlema vanema juures võrdselt, kui vanemad elavad teineteise lähedal ja nende eluviisid on sarnased, tingimusel et selline korraldus ei kahjusta lapse sotsiaalset ja koolielu.

Kui aga ühine hooldusõigus ei ole lapse parimates huvides, võib kohus anda põhjendatud otsusega ühele vanemale ainuhooldusõiguse (tsiviilseadustiku artikkel 337c).

Tavaliselt antakse ühele vanemale ainuhooldusõigus: 1) kui üks vanem ohustab lapse füüsilist või vaimset heaolu (on vägivaldne, mitu korda kohtulikult karistatud, narkosõltlane või alkohoolik); 2) kui vanem ei suuda last moraalselt ja materiaalselt toetada või ei ole lapse vastu mingit huvi üles näidanud; 3) kui vanem halvustab teist vanemat lapse ees; 4) kui vanematevahelised suhted on nii vaenulikud, et see võib ohustada lapse vaimset tasakaalu ning tema vaimset ja füüsilist arengut.

Ainuhooldusõiguse korral lasub vanemlik vastutus ainuhooldusõigust omaval vanemal, kuid lapse kõige tähtsamaid huvisid puudutavad otsused peavad vanemad tegema koos, v.a juhul, kui eriti mõjuval põhjusel (nt vägivald või väärkohtlemine) on ette nähtud teisiti (tsiviilseadustiku artikkel 337c).

Vanemal, kellel puudub oma lapse suhtes vanemlik vastutus, on õigus ja kohustus jälgida lapse haridusteed, kasvatamist ja elutingimusi (artikli 316 viimane lõik).

5 Kui vanemad sõlmivad vanemliku vastutuse küsimuses kokkuleppe, siis milliseid vorminõudeid peavad nad järgima, et kokkulepe oleks õiguslikult siduv?

Vanematevaheline kokkulepe küsimuses, kuidas nad teostavad vanemlikku vastutust pärast lahkuminekut, tuleb esitada elukohajärgsele kohtule, kes kontrollib, kas kokkulepe tagab lapse õigused ja heaolu; kui see on nii, siis kinnitab kohus kokkuleppe.

Kui alaealiste lastega abielupaar soovib kooselu lõpetada või abielu lahutada ning on ka jõudnud vanema hooldusõiguse ja vanemliku vastutuse teostamise suhtes kokkuleppele, saavad pooled valida kahe võimaluse vahel:

a) nad võivad esitada ühise avalduse kohtule kokkuleppe kinnitamiseks;

b) nad võivad pidada läbirääkimisi, milles neid abistab jurist (seadusandliku dekreeedi nr [132/2014](#) artikkel 6): nende läbirääkimiste käigus lepivad pooled kokku teha heas usus ja õiglasel viisil koostööd, et lahendada lahutuse ja vanema hooldusõigusega seotud vaidlus kompromissiga.

Kui lapsed on alaealised (ning ka siis, kui täiskasvanud laps on töövõimetu või raske puudega või ei ole majanduslikult iseseisev), tuleb juristi abiga peetud läbirääkimiste tulemusel sõlmitud kokkulepe edastada kümne päeva jooksul päeva kohtu juures tegutsevale prokurörile, kes kinnitab kokkuleppe, kui ta leiab, et see on laste huvides. Kui aga prokurör leiab, et kokkulepe ei ole laste parimates huvides, edastab ta selle viie päeva jooksul kohtu presidendile, kes määrab viivitamata kuupäeva, mil pooled peavad järgneva kolmekümne päeva jooksul kohtusse ilmuma.

Kui kokkulepe on kinnitatud, on see võrdne lahusele või abielulahutuse kohta tehtud kohtuotsusega.

Kui vanemad ei ole omavahel abielus, on võimalik ainult esimene võimalus (st kohtu kinnitatud kokkulepe).

6 Kuidas on võimalik vanemliku vastutuse küsimust kohtuväliselt lahendada, kui vanemad ei jõua kokkuleppele?

Vanemad võivad pöörduda vanemliku vastutusega seotud küsimuste lahendamiseks perekondliku lepitaja poole. Lepitusmenetluse eesmärk ei ole paari lepitamine, vaid vanemliku vastutuse teostamise tingimustes vastastikusele kokkuleppele jõudmine, et seeläbi konflikti vältida või leevendada. Samas tuleb kõik ühiselt kokkulepitud lahendused esitada kohtule, kes hindab, kas lapse huvidega on arvestatud.

Kui vaidlus jätkub, lahendatakse see selles kohtus, kus toimub lahusele-, abielulahutuse või vanema hooldusõiguse määramise menetlus.

7 Kui vanemad pöörduvad kohtusse, milliseid last käsitlevaid otsuseid saab kohus teha?

Eristada tuleb kahte stsenaariumi.

a. Kui vanemad ei jõua eriti tähtsates küsimustes kokkuleppele, võivad nad pöörduda vaidluse lahendamiseks kohtusse. Sellisel juhul pakub kohus esmalt välja lahendused, mis on lapse ja perekonna parimates huvides. Kui vaidlus jätkub, annab kohus konkreetse küsimuse üle otsustamise õiguse sellele vanemale, kes kohtu arvates kõige tõenäolisemalt hoolitseb lapse huvide kaitstuse eest.

b. Vanemad võivad pöörduda kohtusse ja taotleda otsust vanema hooldusõiguse ja lapse elukoha kohta (tavaliselt siis, kui vanemad lõpetavad kooselu). Sellisel juhul määrab kohus:

- vanema hooldusõiguse lapse suhtes, valides peamiselt ühise hooldusõiguse (st hooldusõigus on mõlemal vanemal);
- kummagi vanema juures elamise aja ja tingimused;
- elatisraha summa ning selle, kui suure osa lapse eest hoolitsemise, tema harimise ja kasvatamisega seotud kuludest peab kumbki vanem üldiselt kandma.

Kuna enamik olulistest otsustest tuleb teha vanemate omavahelisel kokkuleppel isegi siis, kui vanemad elavad lahus või on lahutatud, siis võivad nad juhul, kui nad ei jõua mõnes küsimuses kokkuleppele, pöörduda vaidluse lahendamiseks kohtusse, nagu on selgitatud punktis a.

8 Kui kohus otsustab, et lapse eestkostjaks jääb üks vanem, kas see tähendab, et see vanem võib kõiki lapsega seotud asju otsustada ilma neid enne teise vanemaga arutamata?

Vanemal, kellele on antud laste ainuhooldusõigus, on õigus ainsana teostada vanemlikku vastutust, v.a juhul, kui kohus on määranud teisiti. Kõnealune vanem võib eelkõige teha iseseisvalt ka otsuseid, mis ei ole seotud tavapärase lapse eest hoolitsemisega.

Samas, isegi kui ühele vanemale on antud ainuhooldusõigus, peavad lapse parimaid huve teenivaid otsuseid (mis on seotud lapse hariduse, kasvatuse ja tervisega) tegema mõlemad vanemad koos, v.a juhul, kui vanema hooldusõiguse määramise otsuses on sätestatud teisiti.

Üldiselt teeb kohus otsuse, et hooldusõiguseta vanema nõusolek ei ole vajalik, kui ta viibib eemal, on lapse suhtes ükskõikne, ei ole kättesaadav või on varem käitunud lapse suhtes vägivaldselt või last väärkohelnud.

Hooldusõiguseta vanemal on õigus ja kohustus jälgida lapse haridusteed, kasvatamist ja elutingimusi ning ta võib pöörduda kohtusse, kui ta usub, et mõni otsus on vastuolus lapse parimate huvidega.

9 Kui kohus määrab lapse vanemate ühise eestkoste alla, mida see igapäevaelus tähendab?

Kui määratakse ühine hooldusõigus, kannavad vanemlikku vastutust mõlemad vanemad, kes peavad kokku leppima, kuidas laps elab, ning tegema üheskoos otsuseid, mis on seotud lapse hariduse, kasvatuse, tervise ja alalise elukoha valikuga, tagades, et need otsused on tehtud lapse parimaid huve silmas pidades. Üksnes lapse eest tavapärase hoolitsemisega seotud otsuste puhul teostavad vanemad vanemlikku vastutust üldjuhul eraldi ajal, mil laps elab vastava vanema juures.

10 Millisesse kohtusse või ametiasutusse peab esitama avalduse seoses vanemliku vastutusega? Milliseid vorminõudeid peab järgima ning millised dokumendid avaldusele lisama?

Kõik vanema hooldusõiguse ja sellega seotud vanemliku vastutuse küsimused kuuluvad esimese astme kohtu (*tribunale ordinario*) pädevusse.

Kui vaidlus puudutab vanemliku vastutuse äravõtmist või piiramist või taastamist ning ei ole seotud vanema hooldusõigusega, kuulub see alaealiste asjade kohtu (*tribunale per i minorenni*) pädevusse.

11 Milline on menetluse kord sellistes asjades? Kas on võimalik kohaldada kiirmenetlust?

Kui abielust sündinud laste hooldusõiguse ja nende suhtes vanemliku vastutuse teostamise küsimus on kooselu lõpetamise või abielulahutusega seotud vaidluse esemeks, kohaldatakse [abielulahutust](#) käsitlevas rubriigis kirjeldatud menetlust.

Väljaspool abielu sündinud laste hooldusõiguse ja nende suhtes vanemliku vastutuse teostamisega seotud meetmed võtab kohus vastu suletud istungil pärast asjaomase teabega tutvumist ning prokuröri ja vanemate ärakuulamist; eriolukorras võib kohus määrata ajutiste meetmete kohaldamise, et kaitsta laste huvisid.

Mõlemal juhul võib kohus määrata ajutiste kiirmeetmete kohaldamise laste kaitsmiseks. Menetlused erinevad olenevalt sellest, kas need puudutavad lapsi, kelle vanemad ei ole omavahel abielus, või omavahel abielus olevate vanemate lapsi, kuid mõlemal juhul kuulub asi esimese astme kohtu pädevusse.

Nagu kõikides lastega seotud menetlustes, kuulab kohus ära lapse arvamuse, kui laps on 12-aastane või vanem või on igal juhul võimeline asjast aru saama.

12 Kas menetluskulude katteks on võimalik saada menetlusabi?

Tasuta õigusabi võib saada kooselu lõpetamise, abielulahutuse või vanema hooldusõiguse määramise menetluse või vanemliku vastutuse piiramise või äravõtmise menetluse kulude katmiseks.

13 Kas vanemliku vastutuse kohta tehtud otsuse saab edasi kaevata?

Vanemlikku vastutust puudutava otsuse saab edasi kaevata apellatsioonikohtusse (*corte d'appello* – teise astme kohus).

14 Teatavatel juhtudel võib osutada vajalikuks taotleda kohtult või mõnelt muult ametiasutuselt vanemlikku vastutust käsitleva otsuse täitmist. Milline on menetluse kord sellisel juhul?

Vanemlikku vastutust puudutav kohtuotsus kuulub täitmisele.

15 Mida tuleb teha, et muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitlevat otsust selles liikmesriigis tunnustataks ja täidetaks?

Mõne muu ELi liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust puudutavat otsust tunnustatakse automaatselt. Samas võib vastavalt 27. novembri 2003. aasta määrusele (EÜ) nr 2201/2003 iga huvitatud pool taotleda otsust, et kohtuotsust tunnustataks või ei tunnustataks.

Otsuse täitmisele pööramiseks peab huvitatud pool esitama territoriaalselt pädevale apellatsioonikohtule täitmistaotluse. Kui otsus on kuulutatud täidetavaks, pööratakse see täitmisele samadel tingimustel, nagu oleks see tehtud otsuse täitmise liikmesriigis.

16 Millisesse kohtusse pean ma selles liikmesriigis pöörduma, et vaidlustada muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitleva kohtuotsuse tunnustamine? Milline on menetluse kord eespool nimetatud juhtudel?

Pädevaks kohtuks on territoriaalselt pädev apellatsioonikohus (viitega kohale, kus otsus vastavalt siseriiklikele õigusnormidele täitmisele pööratakse). Vaidlus lahendatakse hagimenetluses ning selle tulemusel tehakse tuvastusotsus, mille peale saab esitada kassatsioonkaebuse (*ricorso per cassazione*).

17 Millist õigust kohaldab kohus vanemlikku vastutust käsitlevas menetluses, kui laps või pooled ei ela selles liikmesriigis või on eri kodakondsusega?

Kuna Itaalia on ratifitseerinud 1996. aasta Haagi konventsiooni, kohaldatakse konventsiooni sätteid. Vanemliku vastutuse tekkimist või lõppemist, selle teostamist ning selle äravõtmist või piiramist reguleerib seega lapse alalise elukoha riigi õigus.

Käesoleva veebilehe omakeelset versiooni haldab Euroopa õigusosalase koostöö võrgustiku vastav riiklik kontaktpunkt. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Komisjon ja Euroopa õigusosalase koostöö võrgustik ei võta mingit vastutust ega kohustusi seoses käesolevas dokumendis esitatud või viidatud teabe ega andmetega. Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.

Viimati uuendatud: 10/09/2019